

Understanding the Nature of Rabbinic Enactments: Subject to Change or Written in Stone?

Refuah: Healing Activities on Shabbos

Tuesday, December 25, 2012

Rabbi Shmuel Silber

In Memory of Mindel bas Shlomo Tadris z'l

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נג עמוד ב
 אדם שאחזו דם – מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן – אמר עולא: גזירה משום שחיקת סממנין.

2. רש"י מסכת שבת דף נג עמוד 3
 גזירה משום שחיקת סממניס – צמידי דרפואה גזור רבנן, דאי שריח שום רפואה אחי למישרי שחיקת סממניס, וכוא איסורא דאורייתא דכוי עומן.

3. רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה כ
 לפיכך אסור לבריא להתרפאות בשבת גזרה שמא ישחוק סממנין.

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף לו
 ... הגה: וכן אם נפל למשכב, שרי (ב"י).

5. Journal of Halacha and Contemporary Society (Number X page 7)

[It has also been reported (but not recorded in print) that Rav Moshe Feinstein considers a person who cannot function properly on Shabbat due to his physical condition – even if it is not sufficiently severe to force him into bed – to be equivalent to a נופל למשכב, bedridden individual. A person who cannot *daven* due to his condition, or someone hampered by a condition such as arthritis or Parkinson's Disease, for example, would be included, according to this report, among those who may take medication. We will consider later the status of a person who is sick but, thanks to the medicine he takes, is able to walk around like a healthy person.]

6. שערים מצוינים בהלכה דף קס"ט:ג
 ... כל שיש לו צער גדול לא גזרו רבנן ...

7. שערים מצוינים בהלכה דף קס"ט:ג

שאצ"ג. ומוח נראה למי שיש לו כאב הראש ויש לו צער גדול מותר ליקח סמי רפואה לבלוע וכ"כ בספר זכור לאברהם (אות ח') למי שחש בראשו להתיר מקלב האשה על ראשו דבמקום צערא לא גזרו. והרמ"א (שכח סעי' לה) כתב דאסור להתיר חלב האשה על מי שנשף בו רוח רעה דלית בו סכנה. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק קי"ג) משום דצערא יתירא נמי ליכא שם הא לא"ה שרי דמלאכה שאצ"ג היא. ושמעתי ממגידו אמת ות"ת. שהגה"ק המנחת אלעזר הקיל לבלוע אספירין בשבת למי שחש לו ראשו ביותר.

8. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף לז
ודוק' מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך ככריא

9. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף לו עמוד ב
ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין – גזרה שמא יתקן כלי שיר.

10. רש"י מסכת ביצה דף לו עמוד ב
אין מטפחין – ביד.
ואין מספקין – על ירך.
ואין מרקדין – צרגל, וכולן לשמחה ולשיר, וצגמרא מפרש: גזרה שמא יתקן כנגדן כלי שיר, דקא עביד מנא.

11. תוספות מסכת ביצה דף ל עמוד א
תנן אין מטפחין ואין מרקדין – פרש"י שמא יתקן כלי שיר ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהן שהיו בקיאים לעשות כלי שיר לשיך למגזר אבל לדידן אין אנו בקיאים לעשות כלי שיר ולא שייך למגזר.

12. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלט סעיף ג
(ז) אין מטפחין להכות כף אל כף, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מרקדין, גזירה שמא יתקן כלי שיר. ואפי' להכות באצבע על הקרקע, או על הלוח, או אחת כנגד אחת כדרך המשוררים, או לקשקש באגוז לתינוק, או לשחק בו בזוג כרי שישתוק, כל זה וכיוצא בו אסור, גזירה שמא יתקן כלי שיר; ולספק כלאחר יד, מותר. הגה: והא דמספקין ומרקדין האידנא ולא מחינן בהו משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. וי"א דבזמן הזה הכל שרי, דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וליכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל (תוספות סוף פרק המביא כדי יין).

13. ט"ז אורח חיים סימן שלט ס"ק ג
(ג) דמלתא דלא שכיח הוא. – בזה מתורץ מה שי"ל מפ"ק דביצה דאמרי' שאע"פ שנתבטל טעם הגזירה לא נתבטלה הגזירה דהכא שאני כיון דלא שכיח כ"כ כ"י:

TUREI ZAHAV (TAZ)

Rabbi David HaLevi was born in 1586 in Ludmir, Poland. He was a student of his older brother, Rabbi Isaac HaLevi, rabbi of Ludmir and author of Shu"t Mahari HaLevi. Known as a child prodigy, Rabbi David married the daughter of Rabbi Joel Sirkis (the Bach). He was appointed rabbi of Posen, and subsequently rabbi of Ostraha, where he established a yeshiva. Miraculously saved during the Cossack uprisings of 1648-1649, he wandered from place to place, until he returned to Poland in 1654 and was appointed rabbi of Lemberg. He was a member of the Council of Four Lands. He passed away in 1667.

14. ערוך השולחן אורח חיים הלכות שבת סימן שלט סעיף ח
א. וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' והא דמספקין ומרקדין האידנא ולא מחינן בהו משום דמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים וי"א דבזמן הזה הכל שרי דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וליכא למיגזר שמא יתקן כלי שיר דמילתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל עכ"ל
ב. והדברים מתמיהים חדא דקשירת נימי הכנור שכיחא טובא וכן לגלגלה על היתדות והיינו

שמגלגלין היתר עד שתשוב הנימא להיות כנכון ובשני הדברים יש חיוב חטאת משום קשירה ומשום מתקן מנא כדפירש"י בעירוובין [ק"ג. ד"ה אף וד"ה משלשל ע"ש] ועוד דחלילה לבטל שבות דרבנן מפני טעמים כאלו:

15. ערוך השולחן אורח חיים הלכות שבת סימן שלט סעיף ח סעיף ט

ולענ"ד נראה טעם פשוט דסיפוק וריקוד שלנו לא נאסרה מעולם דבזמן חז"ל היה זה בעת שמזמרים בכלי שיר והיו מטפחים ומספקים ומרקדין ע"פ סדר השיר וכן משמע בירושלמי אבל עכשיו אין זה כלל בעת שמזמרים בכלי שיר אלא בעת ששוררים בפה שירי שמחה מטפחים כף אל כף טיפוח בעלמא ולא ע"פ סדרי השיר והך דסיפוק כף על ירך לא נודע לנו כלל וגם הריקוד בעת השמחה אינו כריקוד שלהם בסדר כרקודי נשים אלא מרקדים בלא סדרים ואין כאן גדר שמא יתקן כלי שיר דאין להם שייכות זה לזה כלל ולא על זה גזרו חכמים ולכן גם בשמחת תורה שמרקדים ומטפחים לפני הס"ת וי"א הטעם דלכבוד התורה מותר לרקד [מג"א סק"א] וקשה בעיני לבטל שבות דרבנן מפני זה אבל לפי מה שכתבנו אתי שפיר דאין זה הריקוד והטיפוח שאסרו חכמים וכמה פעמים ראינו שגדולים מטפחים בידם בעת שמחה [ובזה א"ש גם האצבע צרדה בליל יום הכיפורים אצל הכהן הגדול אפילו אם לא נאמר מטעם דאין שבות במקדש וגם לא הוי קול כלי שיר כמ"ש המג"א סק"ב];

ARUCH HASHULCHAN

Rabbi Yechiel Michel ben Rabbi Aaron HaLevi Epstein was born in 1829 in Bobroisk, Russia. From his childhood, he was known as a genius. He married the daughter of Rabbi Jacob Berlin of Mir (the father of the Netziv) and continued his studies in the yeshiva of Volozhin. He was appointed rabbi of Novardhok (Novogrodok), and headed the yeshiva there. He corresponded extensively on halachic matters; unfortunately, this responsa is no longer extant. His son, Rabbi Baruch Epstein, authored the Torah Temimah. His daughter married her uncle, the Netziv. Rabbi Yechiel Michel passed away in 1908.

16. שערים מצוינים בהלכה קונטרס אחרון, דף רצ"ד

מגמרא (ביצה ת.). ונ"ל עוד טעם עפ"י מש"כ התוס' (ביצה ל.) דאגן אין בקיארין לעשות כלי שיר, ומותר לטפח ולרקוד, ופסק כן ברמ"א (סי' שלט ס"ג), וה"ב בנדון התרופות אגן אין בקיארין, וקונים הכל בבית מרקחת מוכנים להשתמשות, ואין כאן גזירת שחיטת סמנין, אלא דמ"מ יקשה ע"ד התוס' דהא אמרינן בגמרא (ביצה ת.) דכל דבר שבמנין צריך מגין אחר להתירו, ומצאתי במג"א (סי' ט סק"ז) דדוקא בתקנת אמרינן כן, ולא בגזירת, וביאר במחהש"ק דאם הטעם ידוע ונתפרסם הוא בכלל גזירה, ואם לא ידוע הוא בכלל תקנת, ובוה יתורץ גמי על מנתגנו שאין נזהרין מלקרות לאור הנר, בליל שבת, וגיחא דבגרות שלנו לא שייך לגזור שמא יטח, וכל שנשתנה הענין והציר באופן שאינו שייך האיסור אינו בכלל הגזירה, וע"י בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סוס"י קמ ובסוס"י טו), ונראה דמ"מ צריך ליוזר עוד בענין התרופות שלא להקל יותר מדאי, דא"כ אתה עוקר כל דין איסור רפואת הכתוב בגמרא ופוסקים, ולא דמי למש"כ התוס' בהיתר הטיפוח וריקוד, דעכ"פ נשאר האיסור על שאר הדברים, וע"י במ"ב (סי' שלט סק"י). אבל א"כ צ"ע על מה שגוהגין לקרות לאור הנר, דנעקר בזה כל הדין בגמרא ופוסקים. וע"י לקמן (סי' צד סק"י) לענין שכירת רשות מעכו"ם, דאע"ג דבוה"ז לא הוה שייך דין זה, מ"מ אנו מחמירי, ורק בשעהד"ח מצרפינן גם זה לסניף, וא"כ ה"ג י"ל בנדון הרפואות, וגם יש לחלק דהתם הוא תקנת, משא"כ הכא גזירה הוא, דדוקא בתקנת צריך מגין אחר להתירו ולא בגזירה, וא"כ יש מקום להקל כשצריך לו ביותר. ובלא"ה אין להקל.

17. שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת נפש פרק טו

וראיתי בספרים קצות השלחן ח"ז סי' קל"ד בבדי השלחן אות ז' ושו"ת עולת נח סי' ג' שדנים ג"כ לומר שלא יהא שייך בזה"ז = בזמן הזה = גזירת סממנים, אבל המה דנים בדרך כלל ובאים עלה מכח טעם דבטל הטעם, וממילא מעוררים מה שיש לדון דאעפ"י שבטל הטעם לא בטלה הגזירה, עיין בדבריהם באריכות. אבל לפי דברינו האמורים יוצא שבכל כהאי גוונא גם מתחילה לא גזרו.

18. שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת נפש פרק טו

ובאופן כללי קשה לדון להתיר בזה"ז כי רבו עוד רבו בקרב העדות השונות שמשתמשים גם בתרופות ביתיות שעורכין אותן בעצמם באופן שקיים שפיר טעם הגזירה של שחיקת סממנים. ועוד זאת דהרי נותנים תרופות גם באבקות וכזה הרי אסור לערבו במים ולעשות כלילתו עבה וי"א בדבר שאינו בר גיבול משנתן מים חייב, וכדמזהיר על כך הח"א בכלל ס"ט סעי' י"א ע"ש, וא"כ י"ל דזהו ג"כ בכלל הגזירה. באופן שלא בטל גם הטעם.

TZITZ ELIEZER

Rabbi Eliezer Yehuda Waldenberg was born in 1916 in Jerusalem. He studied in Yeshivat Etz Chaim and then in Yeshivat Chevron. At an early age he already stood out for his talent and his diligence. In 1935, before he turned 19, he already published a volume of his own original Talmud insights entitled Dvar Eliezer. Later he served as head of Yeshivat Sha'arei Zion. In 1945 he began to publish his volumes of responsa entitled Tzitz Eliezer, which became quite famous. His responsa deal with all aspects of Jewish Law, but most prominent are his responsa dealing with medical problems and new technologies. He especially dealt with these issues as a result of his becoming the Rabbi of Sha'arei Zedek Medical Center in Jerusalem. R. Waldenberg was a dayyan and head the of a Rabbinical Court in Jerusalem, eventually becoming a judge on the Supreme Rabbinical Court in Jerusalem was considered an expert in the laws of divorce. After the establishment of the State of Israel, he authored a volume named Hilkhot Medinah ("Laws of State", Jerusalem 1952-55), in which he dealt with all aspects of Jewish Law concerning the management of a modern Jewish state. He passed away in the autumn of 2006 (5767), leaving 22 volumes of his responsa, Tzitz Eliezer (the last volume having been published in 1998).

19. נפש הרב (דף 173)

טו] אחד מהרבנים המודרניים הדפוס. מאמר בו השתבח בעצמו
היאך שהוא כבר התיר להבעה"ב ליקח תרופות בשבת, עפ"י דברי
התוס' ביצה (ל.) ד"ה תנן, שכתבו דלדידן שרי לטפח ולרקד בשבת,
דחוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר היה שייך למגור, אבל
לדידן דאין אנו בקיאים, לא שייך למגור, והוא הדין נמי הכא בתרופות.
ובאמת כבר עמד הט"ז ע"ד התוס' האלו דהלא קיי"ל דדבר שבמנין
צריך מנין אחר להתירו, וביאורו בכונת דברי התוס' צע"ג. וזכרני היאך
שכעס רבנו על זה שהתיר להבעה"ב שלו ליקח תרופות בשווי"ט, ואמר
בזה הלשון — על הראשונים אנו מצטערים (כלומר, שאין אנו מבינים
על נכון כונת התוס' במה שהתירו לטפח ולרקד).

